

Аристократка Ольга Кобилянська: тонка наука панування над собою

Якщо застановитися над пошуком спільної метафори, що стосувалася б одночасно життя Ольги Кобилянської і її письма, це могла би бути діалектика панування і покори. «...Моїй душі безмежно подобається володарювати, хоч би й над двадцятилітнім розпещеним хлопцем...» — у край відверто пише молоденька Ольга Кобилянська на сторінках своїх щоденників¹. Усе, чого вона прагне, — мати контроль над своїм життям. Кобилянська дуже швидко усвідомлює, що заміжжя їй цього не дасть, і тому вирішує будь-що стати кимось: «Я багато читаю і так хотіла б кимось стати, щось зробити»². Малювання і музику вона одразу відкидає, бо відчуває,

---

1 Кобилянська О. Щоденники / пер. із німецької Є. Поповича // Кобилянська О. Слова зворушеного серця; Щоденники; Автобіографії; Листи; Статті та спогади / упоряд., передм. Ф. П. Погребенника. — Київ: Дніпро, 1982. — С. 152.

2 Там само. — С. 130.

якою перешкодою може стати брак професійної освіти, й обирає письмо як шлях, де може зарадити наполегливе і невтомне самовиховання.

Звідки такі думки і прагнення в дочки провінційного урядовця, народженої 27 листопада 1863 року в містечку Гура-Гумора (нині територія Румунії), у румунсько-німецькому середовищі? Батько, Юліан Якович, із походження українець, шляхетного роду, проте без документів, які б це підтверджували, — їх не було нотаріально засвідчено через легковажність Якова, Ольжиного діда. Можна припустити, що факт шляхетного походження родини неабияк вплинув на майбутню письменницю, — не самим лише впливом німецького романтизму й філософією Ніцше можна пояснити важливі для Кобилянської ідеї протиставлення юрби й аристократичних душ. Мати, Марія Йосипівна з Вернерів, — спольщена німкеня, яка прийняла культурну ідентичність чоловіка, передусім українську мову і греко-католицизм. Цікаво, що Фрідріх-Людвіг-Захарія Вернер, німецький поет-романтик і драматург, доводився Ользі родичем по матері. І вона цілком могла ідентифікувати себе з імперською культурою, адже не тільки дівочі щоденники, а й перші свої твори писала саме німецькою. У листі до Олександра Барвінського від 17 грудня 1909 року Кобилянська з гіркотою відзначить: «Українці завсіди, почавши від Івана Франка, мали для мене лише слова докору, що “не вмію мову” — між тим, коли німці наказували

писати»³. Очевидно, Кобилянській дуже імпонувала саме культура спілкування з авторами в німецьких виданнях — хоч вона й отримала відмову на друк своєї повісті, пізніше відомої як «Людина», проте теплі слова підтримки зміцнювали в ній бажання писати. І коли вони з Осипом Маковеем листовно обговорюють перші літературні спроби п'ятнадцятирічної дівчинки, Кобилянська наполягає, що «до неї треба писати совісно і ніжно»⁴, пам'ятаючи про свої перші кроки в українській літературі.

Пізніше Кобилянська неодноразово в листах до різних людей засвідчуватиме свою пошану до Софії Окуневської-Морачевської та Наталі Кобринської, наполягаючи, що саме вони підштовхнули її до переходу в українську літературу. Проте не варто скидати з рахунку потужне відчуття окремішності, власної культурної ідентичності. У своїх щоденниках Кобилянська описує вельми промовистий епізод на концерті, де вона виступала разом із братами: «Наша пісня була апогеєм концерту, а нас винагородили тільки короткими оплесками, бо ми українці і співали таку пісню. Коли я співала і коли потім гордо сходила зі сцени, на обличчі в мене був вираз зневаги. Серед тієї добірної патолочі знайшовся один румун, який з чистого

---

3 Лист до Олександра Барвінського. 17 грудня 1909 року // Кобилянська О. Слова зворушеного серця. — С. 286.

4 Лист до Осипа Маковея. 21 квітня 1899 року // Кобилянська О. Слова зворушеного серця. — С. 243.

патріотизму свистів, поки ми співали»⁵. Значно пізніше, коли письменниця здобуде собі ім'я, будуть і обшуки румунської сигуранци, і конфіскація її паперів, яких вона не зможе повернути і за якими дуже шкодуватиме⁶. А коли 21 березня 1942 року Ольги Кобилянської не стане, румунська влада замовчуватиме факт її смерті. Варто також зважати на вирішальність мовного фактора: українська Кобилянської була пихтома, а тому виразна і багата, а вивчена в провінційній школі німецька — бідна і недосконала. Залишалося лише опанувати письмо.

«Свої хиби і недостатки я знаю; але тут мені ніхто не допоможе. Се брак образования літературного і образования взагалі, брак знання мови руської — і недостача самого матеріалу, з котрого могла би черпати нових тем. Я знаю лиш те життя і той світ, в котрім я обертаюсь, а який той мій світ?» — пише Кобилянська в листі до Осипа Маковея від 15 грудня 1902 року⁷. Це аж так їй болить, що вона візуально виокремлює ці речення. Є тут не тільки усвідомлення соціальної несправедливості щодо жінок з родин середньої верстви (що пізніше

---

5 Кобилянська О. Щоденники // Кобилянська О. Слова зворушеного серця. — С. 85.

6 Докладніше про це див.: Панчук Е. Фрагменти із спогадів про Ольгу Кобилянську // Ольга Кобилянська в критиці та спогадах/ упоряд. і прим. Ф. П. Погребенника, О. К. Коваленко, Е. М. Панчука, В. Я. Піскалової. — Київ: Державне видавництво художньої літератури, 1963. — С. 386–388.

7 Лист до Осипа Маковея. 15 грудня 1902 року // Кобилянська О. Слова зворушеного серця. — С. 282.

підштовхне Кобилянську до зацікавлення феміністичними ідеями), а й глуха образа на батька: «В хаті були старші брати — їх треба було утримувати в гімназії.. і для дівчат зачинились брами науки»⁸. Усвідомлюючи, що початкової школи в Кімполунзі й кількох приватних уроків у вчительки-українки недостатньо, Кобилянська намагається заповнити прогалини читанням доступних у публічній бібліотеці й випозичених у знайомих книжок; нарікає, як тяжко доводиться збирати гроші на купівлю книжок, і заздить Наталі Кобринській, якій надсилають лектуру на перше її прохання.

«Я хочу мати багатого чоловіка, що міг би купувати мені книжки і коней»⁹, — пише в щоденнику Ольга Кобилянська. Але обирає інший сценарій. Можна припустити, що за увагу батька Ольга змагалась не з єдиною сестрою Євгенією, а з п'ятьма своїми братами. Генця мала гарну вроду і рідкісне для дівчат-русинок тих часів вміння грати на фортеп'яно. «Юлько й Геня кажуть мені, що я негарна, це переслідує мене, ніби якась манія»¹⁰, — зізнається сама собі Кобилянська. До того ж цитра, яку вона опанувала, не може змагатися з фортеп'яно. Молода дівчина вирішує покладатися не на те, ким вона є, а на те, ким вона може

---

8 Кобилянська О. Про себе саму (1928 р.) // Кобилянська О. Слова зворушеного серця. — С. 210.

9 Кобилянська О. Щоденники // Кобилянська О. Слова зворушеного серця. — С. III.

10 Там само. — С. 90.